

SZEMLE

KELLY DE VRIES (SZERK.)

MEDIEVAL WARFARE 1300–1450

(Farnham, Surrey-Burlington, VT: Ashgate, 2010, 509 o.)

Az *International Library of Essays on Military History*, a *Hadtörténeti Közlemények* szemle-sorozatában is jól ismert (v. ö: 119. évf., 2006., 1101–1108. o.) sorozata következő köteteként jelent meg e kiadvány, az 1300 előtti időszakot bemutató kötet folytatásként a későközépkori hadtörténeti szakirodalom 1914 és 2005 közötti írásainak a legjavából. A válogatás – nem egészen hálás feladatát – a Loyola University (Maryland) oktatója, a szakkonferenciák gyakori előadója, a téma egyik legtermékenyebb szerzője, Kelly De Vries vállalta. Részben a szerkesztő személye magyarázhatja a kiváló munkák túlnyomóan angolszász eredetét, részben azonban híven tükrözi az angolszász szerzők nagyon kitartó és eredményes törekvését a szakmában, melynek eredményeként a legtöbb téma összefoglaló munkája az ő nevéhez fűződik. Mindez nem tenné feleslegessé egy európai szempontú, az itt látványosan kifejejtett német, s némiképpen háttérbeszorított francia szerzőkre koncentráló párhuzamos válogatás elkészítését. A korszak fontosságát – többek között – a nagy háborúk (a százéves háború), az oszmán birodalom felemelkedése, valamint olyan jelentős hadügyi változások, mint a tűzérés és gyalogság térnyerése jellemzi, vagyis mindaz, amin a korai hadügyi forradalom híveinek az érvei nyugszanak.

A katonai elméletet és gyakorlatot bemutató első fejezet tanulmányai támogatják azt az elképzelést, miszerint a középkori, koraiújkorai hadvezérek képzetlenek lettek volna, seregeiket pedig fégyelmezetlen és kiképzetlen harcosok tömege alkotta volna. Ezt igazolja Clifford J. Rogersnek III. Edvárd angol király (1327–1377) ellenfeleit a döntő pillanatban csatára kényszerítő, a gyors, pusztító vonulásokra (chevauchée) alapozott taktikáját bemutató írása, igaz a királynak olyan tapasztalt katonái voltak, akik a 3:1, sőt 10:1 létszámhátrányban is sikerrel vállalták a harcot (1994., *Military*

Theory and Practice: Edward III and the Diagnostics of Strategy, 1327–1360).

Christopher Philpotts az agincourt-i csatát (1415) megelőző francia haditervet elemzi (a haditerv fennmaradt a British Libraryban), igaz a Boucicaut marsall tervét követő franciák vereséget szenvedtek (1984., *The French Plan of Battle during the Agincourt Campaign*). Ehhez szorosan kapcsolódik Michael K. Jones tanulmánya, aki az angol győzelmek háttérében a mára némiképpen háttérbeszorult és devalválódott morális tényezőt tekinti csatadöntő elemnek, miközben a csata előtt – noha újabban ezt megkérdőjelezték – valóban tarthatnak beszédet a vezérek (2002., *The Battle of Verneuil, 17 August 1424: Towards a History of Courage*). A korabeli hadügyi változásoknak már a kortársak számára is egyik legjellemzőbb eleme az itáliai zsoldos hadviselés elterjedése volt (Louis Green, 1983., *Changes in the Nature of War in early 14th Century Italy*), amit remekül kiegészít a magyar hadtörténet-szek látókörébe is bekerült Uccello firenzei freskójáról egyébként is jól ismert John Hawkwood pályájának ismertetése (Kenneth Fowler, 1998., *Sir John Hawkwood and the English Condottieri in Trecento Italy*). Boucicaut alakjának a bemutatása fennmaradt életírása tükrében az egyik legtöbbet utazó, legnagyobb tapasztalatra szert tett hadvezért állítja elének, aki döntő ütközeteiben, köztük Nikápolynál 1396-ban, mégis vereséget szenvedett (Norman Housley, 2003., *One Man and his Wars: the Depiction of Warfare by Marshal Boucicaut's Biographer*). A képzettségnek ekkora már az olvasottságban és könyvgyűjtésben is bizonyítható nyomai maradtak, amint azt Diane Bornstein tanulmányából megtudjuk (1975., *Military Manuals in 15th-century England*). A tanulmány kitűnő bevezetést nyújt a koraiújkorai magyarországi hadtudományi irodalom elvégzett vizsgálatához (v. ö.: *Veszprém*

László – Hausner Gábor: A magyarországi hadtudományi kéziratok és nyomtatványok katalógusa a kezdetektől a XVIII. század közepéig. *Hadtörténelmi Közlemények*, 109. (1996.) 2. sz. 118–126. o. és *Uők – Domokos György*: Hadtudományi nyomtatványok régi könyvjegyzékekben. *Magyar Könyvszemle*, 113. (1997.) 33–57. o.

A második nagy fejezet a későközépkori hadseregek szervezetével, finanszírozásával és logisztikájával foglalkozik. A tanulmányok közül öt az angliai fejleményeket tárgyalja. N. B. Lewis az 1457-es bridporti összeírás alapján forrásközlést ad, s elemzi az angol hadsereg összetételét, feudális kötelezettségeiket, ill. a pénzért szolgálók arányát (1945., *The Organization of Indentured Retinues in 14th Century England*). Thom Richardson korabeli irreguláris csapat neveit tartalmazó mustrajegyzéket vizsgált meg, s arra a következtetésre jutott, hogy a 201 főből igen magas a saját fegyverzettel megjelentek aránya, miközben soraikban öt nő is található (1997., *The Bridport Muster Roll of 1457*). További írások a lóra ültetett gyalogság jelentőségére, III. Edvárd seregének kincstári finanszírozására, az I. Edvárd angol–skót háborújában érintett helyőrségek élelmiszerellátásra vonatkoznak – mindez a magyar végvárak ellátásához is hasznos párhuzamot kínál (J. E. Morris, 1914., *Mounted infantry in Medieval Warfare*; A. E. Prince, 1944., *The Payment of Army Wages in Edward III's Reign*; Michael Prestwich, 1967., *Victualling Estimates for English Garrisons in Scotland during the Early 14th Century*). A nem-angliai viszonyokat két, a francia gyakorlatot bemutató elemzés reprezentálja: John Bell Henneman a háborús adók kivetésében és behajtásában a nemesség konszenzusának, politikai hozzájárulásának a fontosságát bizonyítja (1978., *The military Class and the French Monarchy in the Late Middle Ages*), míg Christopher Given-Wilson a százéves háború váltságdíjszedési gyakorlatára keresett találó példákat, különösen a Cherburgnál 1378-ban fogságba esett Olivier du Guesclin személynén keresztül (1981., *The Ransome of Olivier du Guesclin*).

A harmadik nagy témakört a háború és társadalom kapcsolatának szentelték. David Eltis a német városok hadiköltségvetését, a városi miliciák fegyverzetének és képzettségének magas szintjét emeli ki (1989., *Towns and Defence in Later Medieval Germany*). Anne E. Curry az angol megszállás alatti normandiai

városok (Louviers, Rouen, Harfleur) helyzetét mutatja be, reakciójukat a városi erődítmények megújítása és a miliciák felfegyverzése érdekében beszedett hozzájárulásukra (1987., *The Impact of War and Occupation on Urban Life in Normandy, 1417–1450*). Mátyás ún. Fekete serege hazai fogadtatásának ismeretében nem meglepő az a társadalmi ellenállás, ami francia földön kísérte a „compagnies d’ordonnance” bevezetését (Paul D. Solon, 1972., *Popular Response to Standing Military Forces in 15th-century France*). W. R. Jones írása arra a folyamatra irányítja a figyelmet, melynek során a király korlátlan jogát háborús időkben az élelmiszer rekvirálására fokozatosan parlamenti ellenőrzés alá került, s jellegében a kényszerkölcsön intézményéhez hasonult (1975., *Purveyance for War and the Community of the Realm in Late Medieval England*). William Caferro itáliai példákon vizsgálta, hogy a városokban a szolgálaton kívüli és fizetség nélküli zsoldosok kezelésére milyen technikák alakultak ki (1996., *Italy and the Companies of Adventure in the 14th Century*).

A negyedik fejezetben a városi lázongások, erőszak katonai vonatkozásairól olvashatunk. Philippe Contamine szerint francia földön mind az angol, mind a francia királynak alapjában sikerült a városok mértéktartó terhelésével a komolyabb lázadásokat elejét venniük (1994., *The Soldiery in Late Medieval Urban Society*). Ugyanakkor Flandriában az 1280-sa évektől egészen a XV. század közepéig a városi céhek lázongásai napirenden maradtak (Jan Dumolyn és Jelle Haemers, 2005., *Patterns of Urban Rebellion in Medieval Flanders*).

Az ötödik témakörben kapott helyet a későközépkori keresztes háború és az oszmán fenyegetés. Ezeknek már szorosabban vett magyar vonatkozásai vannak, hiszen Norman Housley szerint a keresztes eszme éppen a peremvidék államaiban (Poroszország, Baltikum, Kasztília, Balkán, Magyarország) virágzott (1995., *Frontier Societies and Crusading in the Late Middle Ages*), miközben a szerző itt nem, de összegyűjtött írásaiban az 1514-es magyarországi keresztes hadjáratral, ill. az 1456-os nándorfehérvári sikerrel külön is, az angol-szász szerzők közül elsőként foglalkozott (Giovanni da Capistrano and the Crusade of 1456. In: Norman Housley [ed.]: *Crusading in the Fifteenth Century*. Basingstoke, 2004. 94–115. o.). Kelly DeVries a török előrenyomulásnak a nyugati közvéleményre gyakorolt hatását vizs-

gálta (1999., *The Lack of a Western European Military Response to the Ottoman Invasions of Eastern Europe from Nicopolis, 1396 to Mohács, 1526*). Következtetése rendkívül érdekes: a nyugati érdektelenség a nikápolyi hadjárat után megtorpanni látszó oszmán előrenyomulás látszatának, illetve a magyar állam látványos, és a nyugatiak számára félrevezetően meggyőző sikereinek lenne a következménye. A magyar katonai erőfeszítések és részsikerek mintegy félrevezették a Nyugatot, ami egészen Mohácsig, illetve Bécs 1529-es körülzárásáig tartott.

Az utolsó részben a haditechnikai változások néhány aspektusa került bemutatásra. Thom Richardson meggyőzően érvelt amellett, hogy a lemezpáncél terjedését és népszerűségét nem a tűzfegyverek, hanem a számszerű elleni védekezés igényének köszönhetette (1997., *The Introduction of Plate Armour in Medieval Europe*). A páncélok mellett a leglátványosabb változást a tűzfegyverek jelentették. Robert D. Smith a technikai részletek figyelembevételével azok hatékonysága mellett érvelt, hiszen ellenkező esetben nem fektettek volna akkora pénzt az ágyúpark kialakításába és szállításába (2002., *All Manner of Peeces: Artillery in the Late Medieval Period*). A szakirodalom régi

témája, hogy a tüzérség megléte és birtoklása milyen előnyökhöz jutatta az államokat: megerősödésük magyarázható ezzel a tényezővel. Kelly DeVries úgy véli, hogy általánosítható szabály nincsen: amíg Franciaországban és Burgundiában a központi hatalom sajátította ki a tüzérséget, addig Angliában éppen ellenkező tendenciájú maradt a fejlődés (1998., *Gunpowder Weaponry and the Rise of the Early Modern State*). Végül a záró tanulmányban Richard Bean úgy érvel, hogy a korai államok hadseregét valóban jellemezte a gyalogság, a megnövekedett tűzerejű tüzérség, a magas hadsereglétszámok, a központi jelentős hadügyi költségvetés, ám ezek nem egy egyszeri, ún. „hadügyi forradalom” részeinek tekinthetők, hanem egy hosszabb, több évszázados folyamat egymást erősítő állomásainak (1973., *War and the Birth of the Nation State*).

A sorozat újabb kötete ismét felveti egy hasonló, közép-európai területre és témákra összpontosító, idegen nyelvű válogatás megjelentetését, melyhez hasonlóra Dávid Géza és Fodor Pál szerkesztésében a török kor vonatkozásában a Brill Kiadónál már meg is vannak a követendő példák.

Veszprémy László

B. SZABÓ JÁNOS

A HONFOGLALÓKTÓL A HUSZÁROKIG

A középkori magyar könnyűlovasságról

(Hadtörténeti Intézet és Múzeum Könyvtára, sorozatszerk.: Veszprémy László. Argumentum Kiadó, Budapest, 2010. 244 o.)

B. Szabó János munkájában több mint egy évtizedes kutatási eredményein nyugvó szintézisét adja a magyar lovasság történetének. A könyv nyolc nagyobb tematikai egységre tagolódik, a munkát a felhasznált irodalom és rövidítések jegyzéke, az angol és német nyelvű rezümé, a betűrendes névmutató, végezetül a színes mellékletek zárják.

A könyv írója a monográfia bevezetését követő fejezetet a magyar könnyűlovasság XIX–XX. századi kutatástörténeti áttekintésének szenteli, érzékletesen szemlélteti, hogy a magyar „könnyűlovasság” történetének elem-

zése sok esetben egyet jelentett a huszárság mint lovassági fegyvernem magyar eredetének (nem egyszer ideológiailag terhelt) bizonyításának kísérletével. A kutatást a XX. század közepéig az írott források használatának dominanciája határozta meg, a század közepétől azonban egyre nagyobb jelentőségre tett szert a régészeti tárgyi emlékek bekapcsolása a vizsgált forráscsoportok közé.

A szerző a honfoglaló magyarság fegyverzetének vizsgálata során a magyar történelemtudomány által ismert (és egyes elemeiben vitatott) forrásadatait, Bölcs Leó *Taktikáját* és